

Za milowy krok w dobrym kierunku uważam również zamykającą obrady dyskusję o wychowaniu estetycznym. Patrząc na tę kwestię z perspektywy osoby, która dopiero co skończyła pisać doktorat i nie wie jeszcze jaka zawodowa przyszłość ją czeka, widzę wielką potrzebę promowania nauczania estetyki na wyższych uczelniach i w szkołach. Dla nas, doktorantów i świeżo upieczonych doktorów, jest to kwestia zasadnicza, bo od niej zależy, czy będziemy mieli szansę żyć i pracować zgodnie z naszymi intelektualnymi wyborami. To jeszcze jedno osiągnięcie krakowskiego spotkania: dodało mi ono otuchy.

Katarzyna Kasia (UW)

Jedna rzecz pozostaje bezsporna: bez wątpienia Kraków to wyjątkowo piękne miasto. Nie można mieć jednak pewności czy w dniach 21–24 września było miastem rzeczywiście piękniejszym niż zazwyczaj, nie można mieć zresztą pewności czy ktokolwiek z mieszkańców, z nieprzebranej rzeszy turystów, pielgrzymów, czy gości, ten fakt, oczywiście w przypadku jego realnego zaistnienia, zdołałby odnotować – gdy mowa o mieście piękniejszym tylko pośrednio dotyczy to też elementu piękniejszej pogody, choć ta rzeczywiście dopisała w tych dniach wyjątkowo. Być może mniej wątpliwości mieli uczestnicy I Polskiego Kongresu Estetycznego zorganizowanego przez Instytut Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego i Polskie Towarzystwo Estetyczne, pod patronatem Prezydenta Miasta Krakowa.

Prof. Welsch, nieszczęśliwie nieobecny, pragnie przypisywać estetyce miano filozofii pierwszej, prof. Dziemidok określa ją jako dziedzinę raczej peryferyjną, mimo wszystko jednak niezwykle pocieszający jest fakt, że nawet jeżeli poświęcony peryferyjnej problematyce, Kongres zgromadził przeszło stu gości z całej Polski, w tym dodatkowo przybył jeden spoza jej granic – jeden, ale o światowej renomie. Cieszy duża liczba uczestników, cieszy duża liczba ludzi młodych, duża liczba – wedle słów prof. Wilkoszewskiej – „estetycznego narybku”, cieszy szerokie zainteresowanie samą tematyką estetyczną. Kongres był dobrą okazją do nawiązania nowych, jak i zacieśnienia starych kontaktów towarzyskich i naukowych, wymiany myśli pomiędzy młodszym i starszym pokoleniem badaczy.

Otwierające pierwszy dzień Kongresu referaty prof. Kuczyńskiej: „Status historii, a przedmiot estetyki”, będący refleksją nad istotą doświadczenia historycznego i jego przedstawienia; oraz prof. Shustermana: „Thinking Through the Body, Education for the Humanities: A Plea for Somaesthetics”, postulujący estetyczny zwrot ku cielesności, były z kolei okazją do wielu interesujących spostrzeżeń oraz pretekstem do żywiołowej dyskusji. Podobnie w dniu następnym, w którym swoje wystąpienia zaprezentowali prof. Dziemidok: „Główne trendy w światowej estetyce współczesnej”, traktujący o poglądach estetycznych zaproszonych zagranicznych gości; oraz prof. Stróżewski, który godnie zastąpił nieobecnego prof. Welscha: „Dylematy estetyki”, prezentujący cenne refleksje autora nad wartością i sensem dzieła sztuki. Wystąpienia plenarne zamknął referat prof. Kostyrko: „O specyfice estetyki polskiej”.

Poza wystąpieniami plenarnymi miały miejsce również wystąpienia krótsze, zorganizowane wokół sekcji popołudniowych, koncentrujące się na takich tematach jak: *Estetyka i sztuka dziś*, *Sztuki dźwięku, przestrzeni i ruchu*, *Z badań nad tekstami*. Wspomniana duża liczba uczestników okazała się jednak w tym wypadku niejakim kłopotem. Organizatorzy nie chcieli, by Kongres przekształcił się w pośpieszne czytanie referatów, w rzeczywistości jednak często brakowało już cennego czasu, tak na prezentację samych referatów, jak i na dyskusję – pozostaje oczekiwanie na publikację materiałów pokongresowych.

Ostatecznie Kongres ujawnił szerokie zainteresowanie problematyką estetyczną w Polsce, także wśród osób nie związanych z nią zawodowo. Potwierdził również dobrą kondycję polskiej myśli estetycznej.

Piotr Kozak (UG)

Polski Kongres Estetyczny debiutował niemalże z początkiem astronomicznej jesieni, która jakby zwolniła kroku pozwalając latu na ostatnie słoneczne tchnienie wypełniające Kraków w te kongresowe dni. Uroczyste otwarcie Kongresu z udziałem przedstawicieli władz Uniwersytetu Jagiellońskiego i Polskiego Towarzystwa Estetycznego uświetniła swoim wspomnieniowym wystąpieniem prof. Maria Gołaszewska torując drogę kolejnym zajmującym i ważnym wykładom głoszonym w poszczególnych dniach przez wybitnych estetyków, m.in. prof. Alicję Kuczyńską, prof. Bohdana Dziemidoka i prof. Teresę Kostyrko.

Z kolei obrady popołudniowe, podzielone na sekcje tematyczne były często miejscem debiutu „narybku” estetycznego (m.in. z UMCS-u, który reprezentowałam) i pokoleniowej konfrontacji z „grubymi rybami” estetyki polskiej. Spotkanie to nie miało nic z audiencjalnością wypełnionej chłodem dystansu, który znikł już pierwszego dnia Kongresu we wspólnej kolejce po ruskie pierogi w uniwersyteckim barku.

Wzajemnemu poznaniu sprzyjały także imprezy towarzyszące, takie jak promocje książek R. Shustermana i W. Welscha okraszone występami Zespołu Dziecięcego „Szarańcza” czy niekonwencjonalnej prezentacji przygotowanej przez Pracownię Działań Medialnych ASP w Krakowie. Warto dodać, że Kongres zgromadził nie tylko estetyków, ale i architektów, historyków sztuki oraz pedagogów.

Biorąc pod uwagę rozmach przedsięwzięcia i wielobarwność referatów, jak i zainteresowanych można uznać debiutancki Polski Kongres Estetyczny za niezwykle udany, mając nadzieję na niezbyt odległy w czasie *replay*.

Urszula Gorzelak (UMCS)

W Biuletynie wykorzystano zdjęcia wykonane przez uczestników I Polskiego Kongresu Estetycznego

RAPORT Z I POLSKIEGO KONGRESU ESTETYCZNEGO WIZJE I RE-WIZJE

Kraków, 21–24.09.2006

OTWARCIE KONGRESU

Oficjalne otwarcie Kongresu miało miejsce w Collegium Novum, w Auli Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uczestników przywitał, w imieniu władz Uniwersytetu Jagiellońskiego, prorektor, prof. Władysław Miodunka oraz, w imieniu Polskiego Towarzystwa Estetycznego, prof. Krystyna Wilkoszewska. Merytorycznego otwarcia Kongresu dokonała prof. Maria Gołaszewska.

POSIEDZENIA PLENARNE

Pierwsze przedpołudniowe referaty plenarne wygłosili: prof. Alicja Kuczyńska (UW), na temat statusu historii i przedmiotu badań estetyki, oraz prof. Richard Shusterman



(Florida Atlantic University), który poruszył podstawowe problemy dotyczące koncepcji somaestetyki. W drugim dniu porannych obrad na temat współczesnej światowej estetyki



mówił prof. Bohdan Dziemidok (UG), zaś prof. Władysław Stróżewski (UJ) przedstawił dylematy estetyki w kontekście historii filozofii. Z powodu choroby wykład prof. Wolfganga Welscha został odwołany. Obrady trzeciego dnia rozpoczęły rozważania prof. Teresy Kostyrko (UW) dotyczące polskiej myśli estetycznej.



OBRADY POPOŁUDNIOWE W SESJACH (opracowanie wedle nadesłanych przez moderatorów raportów):

Sesja: *Kondycja estetyki współczesnej*

Moderator: *Krystyna Wilkoszewska*

W sesji, zawierającej różnorodne wystąpienia dotyczące dzisiejszego stanu estetyki, wystąpili wszyscy zgłoszeni uczestnicy, a zaproponowane wcześniej tytuły referatów nie uległy zmianie. Prof. Anna Zeidler-Janiszewska, nawiązując do tematu Kongresu, mówiła o estetyce obrazów, a prof. Iwona Lorenc o potrzebie estetyki nieautonomicznej, wykraczającej poza ustaloną przez tradycję formułę badań. Dwa kolejne referaty nawiązywały do takiej poszerzonej formuły: prof. Tadeusz Szkołut mówił o problemach estetyki i sztuki w kontekście polityki kulturalnej, a prof. Roman Kubicki o estetycznych kontekstach demokracji późnego kapitalizmu. Na koniec dr Wioletta Kazimierska-Jerzyk wskazała na wagę procedury zwanej rewaloryzacją pojęć dla badań estetycznych.

Sesja: Wspólnota sztuki

Moderator: Grzegorz Sztabiński

Referaty wygłoszone w ramach obrad sekcji tworzyły stosunkowo zwartą całość ukazując różne aspekty związków sztuki z aktualnymi procesami społeczno-kulturowymi. Układ treści przebiegał od kwestii ogólnych do szczegółowych. Między wystąpieniami pojawiało się wiele nawiązań problemowych.

Prof. Grzegorz Sztabiński w referacie „Wspólnota, sztuka, estetyka” po przypomnieniu wcześniejszych sposobów ujmowania tytułowego zagadnienia postawił pytanie o jego aktualność w społeczeństwie pluralistycznym, w którym zachodzą procesy globalizacji. Zarysował dwie odpowiedzi. Pierwsza (omówiona na przykładzie poglądów D. Kuspita) polega na zakwestionowaniu możliwości wspólnoty w sytuacji, gdy zarówno artyści jak odbiorcy chcą realizować zasadę „wolności dla wszystkich”, co prowadzi do „nowego subiektywizmu”. Druga możliwość (głoszona przez J.-L. Nancy’ego) związana jest z odrzuceniem pojmowania wspólnoty jako dzieła do zrealizowania („spełnionej immanencji”) i uznaniem, że jednostkowość nie kłóci się ze wspólnotowością wciąż kształtowaną, otwartą na transformację, wciąż przewyżczającą istniejące hipostazy bycia razem. Każda z możliwości otwiera inne perspektywy interpretacji problemu wspólnoty sztuki.

Prof. Piotr Jan Przybysz wystąpienie „Sztuka wobec procesów globalizacyjnych” rozpoczął od typologizacji trzech podstawowych sfer globalizacji (gospodarka, społeczeństwo, kultura). Następnie, koncentrując się na kulturze, za cechy dystynktywne dla jej współczesnych procesów uznał homogenizację, unifikację, hybrydyzację i kreolizację. Zwrócił uwagę, że procesy globalizacyjne szczególnie wyraźnie występują w sztuce popularnej, która pełni funkcje rozrywkową i hedonistyczno-kompensacyjną. Podkreślił też różnicę znaczeniową pomiędzy słowami „globalny” i „uniwersalny”.

Po tematach ogólnych pojawiły się wystąpienia dotyczące poszczególnych aspektów rozważanego zagadnienia. Stosunkiem artystów do zjawisk i dyskursów współczesnej rzeczywistości, których tło stanowi terroryzm zajął się dr Jacek Zydorowicz w referacie „Sztuka w dobie terroru”. Biorąc pod uwagę realizacje artystów tak odmiennych jak Gerhard Richter, Fernando Botero, Reiner Genahl, Sigalit Landau, Antonio Riello i Žigi Kariža oraz wybrane plakaty kampanii aktywistów przeciw irackiej interwencji, przeszedł różne stopnie radykalizmu i niejednoznaczności postaw. Istotną kwestią było też rozważenie wielości stosowanych form wyrazu obejmujących malarstwo olejne, plakat, fotografię, design, a także aluzyjne wykorzystanie estetyki medialnych newsów.

Prof. Sławomir Marzec referat „Sztuka jako praktyka humanistyczna” rozpoczął od podkreślenia, że sztuka w dążeniu do emancypacji wniosła właściwie wszystkie swe cechy identyfikacyjne (poza instytucjonalnymi i rynkowymi) przyjmując obecnie inspirację, logikę i cele z innych dziedzin. W miejsce sztuki pojawiła się wielość praktyk, które ewoluują zgodnie z własną dynamiką. Jednocześnie zaś rozwijana jest tradycja paradygmatu sztuki. Ten rodzaj kontynuacji można określić mianem sztuki jako praktyki humanistycznej. Autor referatu uważa, że wyzbycie się samookreśloności przez sztukę nie prowadzi do powstania deklarowanej sfery wolności, lecz powoduje wpisanie sztuki w logikę totalności rynku, mass mediów oraz politycznej perswazji wizualnej, gdzie artyści często utożsamiają się z różnego typu aktywistami.

Dwa ostatnie z wygłoszonych referatów odnosiły się do problemów związanych z zainteresowaniem kulturami pozaeuropejskimi. Dr Małgorzata Cymorek w wystąpieniu „Transestetyczność jako „kategoria” rozwoju (?) estetyki” stwierdziła, że nie jest to już tylko fascynacja egzotyką, lecz



odzwierciedlenie stanu kultury, która przestała być jednorodna i monolityczna, kształtowana przez tradycyjnie ugruntowane i pielęgnowane wartości. Stan ten spowodował krytyczne przyjrzenie się rodzimej sztuce oraz estetyce i przewartościowanie tworzonych teorii. Wymusza to powrót do źródeł, do kategorii *aisthesis*, do łączenia wzorców życiowych, spuścizny artystycznej i rytualnej w synergiczną, transestetyczną całość połączoną z nastawieniem transkulturowym.

Dr Aneta Pawłowska zajęła się „Przemianami w tradycyjnej estetyce afrykańskiej i jej relacjami z kulturą europejską”. Podkreślając występujący dawniej brak zrozumienia tradycyjnej estetyki afrykańskiej ze strony Europejczyków i niechęć do religii i sztuki ludzi białych u Afrykanów, za podstawę tego stanu uznała odmienną kanonów piękna oraz zasad twórczości artystycznej. Europejska ideologia „Négritude” oraz przemiany zachodzące na kontynencie afrykańskim (zwłaszcza proces dekolonizacji) owocują obecnie przekształceniami także w tym zakresie. Artyści afrykańscy kształcą się w akademiach europejskich i wchodzą na światowy rynek sztuki. Pomimo to wiele tradycyjnych wartości wizualnych zostaje zachowanych.



spośród nich reprezentatywnej grupy, wyrażicie skomponowanej, powiązanej interesującymi, wewnętrznymi relacjami oraz pomysłowo zainstalowanej w przestrzeni ekspozycyjnej. Niestety, tak się nie stało. *Mentality* zgromadziła prace o bardzo nierównym poziomie, wzajemnie wyizolowane, dość przypadkowo rozmieszczone i zaaranżowane w pofabrycznych, wbrew pozorom nad wyraz wymagających przestrzeniach Łódź Art Center. Biennale towarzyszyło otwarciu *Muzeum Konstrukcji w Procesie*, umieszczonej w pofabrycznych halach Łódź Art Center wystawy stałej (kurator Ryszard Waśko), poświęconej serii międzynarodowych spotkań neoawangardowych twórców. Pierwsze takie spotkanie miało miejsce w Łodzi, w październiku 1981, kolejne w Monachium (1985), dwukrotnie w Łodzi (1990, 1993), na pustyni Negev w Izraelu (1995), następnie w Melbourne (1998) oraz w Bydgoszczy (2000). We wszystkich edycjach pierwszoplanową rolę odgrywał procesualny charakter działań artystów i artystek: samo zdarzenie spotkania się, zawiązania spontanicznej, chwilowej wspólnoty artystycznej w konkretnym miejscu oraz tworzenia realizacji biorących to miejsce pod uwagę i wchodzących z nim w różnorakie interakcje. Owa procesualność oraz szczególnie rodzaj *site-specificity*, jakie cechowały prace powstające w trakcie kolejnych *Konstrukcji* powodują, że prace te stanowią dzisiaj interesujący, ale też niebywale trudny i wymagający materiał wystawienniczy. W chwili obecnej w Muzeum prezentowany jest jedynie „zaczątek” docelowej ekspozycji. Już teraz można jednak dostrzec tendencję do uzupełniania eksponowanych prac fotograficzną oraz filmową dokumentacją, która choć po części rekonstruuje kontekst ich zaistnienia. Należy mieć nadzieję, iż w ramach całościowej ekspozycji ta niewyraźna jeszcze tendencja zostanie rozwinięta i przekształcona w konsekwentną praktykę, operującą bogatym wachlarzem inwencyjnych środków ekspozycji, w pewien sposób odtwarzających sam procesualny charakter *Konstrukcji w Procesie*.

Tomasz Załuski (ASP, Łódź)

INFORMACJE ZARZĄDU

W dn. 23.09.06 odbyło się w Krakowie V Walne Zgromadzenie PTE. Podczas Zgromadzenia podsumowano dotychczasową działalność, jak również wybrano władze drugiej kadencji. Kończący kadencję Zarząd przedstawił zakres i wyniki prac Towarzystwa, związanych z działalnością strukturalną oraz naukową. Prezes PTE prof. Krystyna Wilkoszewska poinformowała o podejmowanych działaniach w ramach Międzynarodowego Towarzystwa Estetycznego (IAA), głównie w związku ze wstępną propozycją zorganizowania w Polsce Międzynarodowego Kongresu Estetycznego.

Podczas głosowania dotyczącego władz Towarzystwa na okres drugiej kadencji, zgromadzeni członkowie wybrali jednogłośnie prof. Krystynę Wilkoszewską Prezesem Zarządu PTE. W skład Zarządu ponadto weszli: prof. Teresa Pękała – wiceprezes, prof. Antoni Porczak – wiceprezes, dr Maria Popczyk – skarbnik oraz dr Michał Ostrowicki – sekretarz. Wybrano także skład Komisji Rewizyjnej, której przewodniczącym został prof. Piotr Jan Przybysz a członkami prof. Krzysztof Lenartowicz i dr Krzysztof Sz wajgier.

Na wniosek prof. Krystyny Wilkoszewskiej nadano tytuł członka honorowego PTE prof. Teresie Kostyrko, prof. Alicji Kuczyńskiej, prof. Irenie Wojnar, prof. Sławowi Krzemień-Ojakowi i prof. Bohdanowi Dziemidokowi.

Prof. Krystyna Wilkoszewska poinformowała o powołaniu pod patronatem PTE dwóch nagród za prace z estetyki: im. prof. Stefana Morawskiego oraz im. prof. Władysława Tatarkiewicza.

Towarzystwo powiększyło się o nowych członków i liczy prawie 100 osób reprezentujących większość ośrodków akademickich.

OMÓWIENIA, DYSKUSJE, POLEMIKI, LISTY

Relacje z I Polskiego Kongresu Estetycznego,

wizje i re-wizje

Kraków, 21 – 24.09.2006

Co najmniej od czasów Sokratesa wiemy, że w filozofii nie da się przecenić znaczenia żywej rozmowy. Niestety, dziś, kiedy dzielą nas znaczne odległości a informacje możemy przekazywać sobie choćby za pośrednictwem internetu, spotkanie i bezpośrednia wymiana poglądów są rzadkie i trudne do przeprowadzenia. Tym większe wrażenie zrobił na mnie I Kongres Estetyczny. Krakowski zjazd, poświęcony wizjom i re-wizjom współczesnej estetyki stał się okazją do spotkania z osobami, które są autorytetami i pomogły wyznaczyć drogę intelektualnego rozwoju, z autorami tekstów stanowiących nieraz podstawę długich rozważań i w końcu z tymi, którzy tak jak ja, dopiero niedawno skończyli pisać swoje prace doktorskie.

Wymiana opinii, doświadczeń i wniosków odbywała się podczas Kongresu przynajmniej na trzech płaszczyznach: po pierwsze słuchaliśmy przedpołudniowych wykładów plenarnych, wygłaszanych przez najbardziej znamienitych reprezentantów polskiej estetyki oraz przez gości, prof. Shustermana. Po drugie, braliśmy udział w sesjach tematycznych, podczas których referaty przeplatały się z dyskusją nad ważnymi dla współczesnej estetyki i filozofii sztuki zagadnieniami. Jedyny problem stanowiła kwestia wyboru sekcji, bo często chciało się być w dwóch miejscach równocześnie. Po trzecie, spotykaliśmy się wieczorami, żeby dalej dyskutować o tym, co wywarło na nas wrażenie podczas sesji oraz by w praktyce doświadczyć sztuki: od muzyki barokowej po performance w sławnym Bunkrze Sztuki. Wszystkie te nasze spotkania były istotne i to właśnie dzięki tej wielowątkowości oraz interdyscyplinarności Kongres wywarł tak duże wrażenie na swoich uczestnikach.

Oddychanie (2005) to instalacja wideo – zapis ruchów zawieszonego płótna, które jest poruszone strumieniami powietrza. Najbardziej uderzający jest w prezentowanej ekspozycji fakt, że sposób, w jaki rzeźby przeistaczają się z kawałków gumy w postacie ludzkie został przez artystę tak zaprojektowany, że nigdy w jednej sali nie jesteśmy świadkami narodzin dwóch figur na raz. Odlewy „walczą” o powietrze, nawzajem je sobie odbierając. Nie jest to przypadek. Martinez, który w swej twórczości podkreśla inspiracje cywilizacjami prekolumbijskimi, wskazuje też na ekologiczne przesłanie swej sztuki. Meksyk, z którego artysta pochodzi należy przecież do jednego z najbardziej zanieczyszczonych miast świata – miasta, w którym trzeba „walczyć” o oddech. Ciekawe jest jednak, że twórczość rzeźbiarza mieści się gdzieś pomiędzy społecznym zaangażowaniem, a refleksją „metafizyczną” – pomiędzy pytaniem o losy świata, w którym nie dla wszystkich powietrza wystarczy a pytaniem o różnicę pomiędzy „cielesnym” i „duchowym” impulsem, który ożywia nasze ciała.

Piotr Schollenberger

3. *Forma jest pustką – pustka jest formą*, kurator: Roman Lewandowski, koordynacja: Galeria Nova, Hala 13 dawnej Fabryki Schindlera, Kraków, 29.09–10.10.06.

Wystawa *Forma jest pustką – pustka jest formą* została zaaranżowana w prowizorycznie odmalowanym wnętrzu jednej z hal Fabryki Schindlera, która od kilku miesięcy zaczyna odżywać za sprawą różnych przedsięwzięć artystycznych. Na wystawie zaprezentowano obrazy, rzeźby, obiekty, instalacje i filmy wielu znanych i mniej znanych artystów.

Na pierwszy rzut oka tytuł wystawy przeciwstawia się naszemu przekonaniu co do ważności i doniosłości formy w sztuce. Wynika to z prostego faktu, że *formę* zestawiono tu z *pustką*, którą podobnie jak *nicość* jesteśmy skłonni w sposób automatyczny sytuować w sferze wartości negatywnych, jako coś, co jest pozbawione istnienia, sprowadzalne do zera, albo jako coś, czemu brak jakichkolwiek następstw. Biorąc jednak pod uwagę, że tytuł wystawy świadomie odwołuje się do filozofii buddyzmu, w której każda *forma* rzeczy może się jedynie przejawiać a nie istnieć w mocnym platońskim sensie słowa „byt”, w związku z tym negatywność stojąca za zestawieniem tych pojęć zanika. Zachodnia predylekcja do „zamrażania” rzeczy za pomocą pojęć, hipostazowania ich, ustalania ich stałych *form* – w myśl filozofii buddyzmu – nie jest próbą docierania do esencji. W takim ujęciu *pustka* wskazuje jedynie na niemożność jednoznacznego i pewnego uchwycenia czegoś jako stałego a zestawienie powyższych pojęć prowadzi do wniosku, że stałość – określana w myśli zachodniej przez *formę* – jest iluzją. Intencją autora wystawy było w związku z tym ukazanie tej podstawowej różnicy w sposobach myślenia określających kulturę Wschodu i cywilizację zachodnią a prezentacja miała być próbą nawiązania dialogu między nimi. Wydaje się jednak, że zamierzenie kuratorskie rozminęło się minimalnie z osiągniętym efektem.

Do jednych z ważniejszych dzieł wystawy z pewnością należała rozbudowana, papierowo-stalowa instalacja Koji Kamoji a także, zbudowana na zasadzie równoważni i wymagając uczestnictwa ze strony publiczności, praca Mirosława Bałki. Równie interesująca była praca *Coś-Nic* Stanisława Drózdza oraz wyświetlany z rzutnika film Konrada Kuzyszyna pt. *Humanus*. Obrazy Pawła Dutkiewicza były kontynuacją jego wystawy, którą mieliśmy okazję oglądać ostatnio na jego prezentacji w Krzysztoforach. Pewien niedosyt zostawiła natomiast abstrakcyjna kompozycja sznurkowa Sławomira Brzoski, która była trochę niewspółmierna do jego environmentowych aranżacji, które zawsze opanowywały przestrzeń całej galerii. Równie interesująco wyglądały świetlno-lustrzane skrzynki Leszka Lewandowskiego, wykorzystujące iluzyjne efekty luster weneckich i lamp jarzeniowych, dając przez to złudzenie oglądania uciekających w nieskończoność zwielokrotnionych form.

Zgodnie z ideą wystawy nie pokazywano prac, które dają się łatwo sprowadzić jedynie do wyrażanego dyskursywnie komunikatu, traktującego o modnych obecnie tematach. Należy to potraktować jako wielką zaletę tej – w mojej opinii – jednej z lepszych wystaw sztuki, które odbyły się w Krakowie od bardzo długiego czasu. Nie zmienia tej opinii również to, że organizatorzy w sferze ideowej trochę minęli się ze swoimi oczekiwaniami. Pragnąc bowiem ustalić sytuację komunikacji między dwoma rodzajami ujmowania świata, w rzeczywistości – jak mi się wydaje – chcieli pokazać oba sposoby myślenia na podstawie różnych postaw artystycznych. W istocie okazało się, że po stronie „zachodniego sposobu myślenia” pozostały jedynie najsłabsze prace wybrane do tej wystawy i przypuszczam, że stało się to wbrew intencjom kuratora, podczas gdy opisane powyżej dzieła świadczą raczej za tezą, iż taka – może nie zawsze do końca uświadomiona – komunikacja istniała i istnieje w dobrej sztuce od zawsze. Bardzo prawdopodobne, że paradoksalność zestawienia *pustki*, *formy* i jej *nicości*, która tak bardzo nas uderza, jest efektem naszego „teoretycznego nastawienia” i wynika z domniemanego zderzenia sfery czystej teorii ze sferą doświadczenia. Sfera doświadczenia, lub inaczej empirii artystycznej, w której materializują się idee, nie daje się zredukować do stabilnych form czy pojęć. Sfera praktyki artystycznej wcale nie wskazuje na istnienie rozłamu między Wschodem a Zachodem. Na taką niewspółmierność wskazuje jedynie teoria.

Sebastian Stankiewicz

4. Łódź, Biennale 2006: *Mentality* i *Muzeum Konstrukcji w Procesie*.

W październiku odbyła się druga edycja Łódź Biennale. Tegoroczna impreza, przewyższająca pod wieloma względami – począwszy od organizacji, poprzez wielość wystaw programu otwartego i towarzyszącego, czy też rozbudowany aspekt edukacyjno-warsztatowy, a skończywszy na promocji oraz znakomitej identyfikacji wizualnej – edycję pierwszą, miała jeden zdecydowanie słaby punkt. Była nim wystawa główna *Mentality* (kurator Jolanta Ciesielska), pozbawiona jakiegokolwiek wyrazistej artykulacji. Nieokreśloność cechowała już samą, zbyt szeroko zakreśloną koncepcję wystawy, która – jak deklarowała kuratorka – miała skupiać się na racjonalistycznej, analitycznej i technologicznej postawie artystów oraz artystek nawiązujących do tradycji neoawangardowych. Jak widać, to „problemowe” kryterium z powodzeniem spełniała znakomita większość dzisiejszych, postkonceptualnych zmedializowanych praktyk artystycznych. Wciąż jednak można było pokusić się o wybranie

Sesja: *Wokół sztuki współczesnej*

Moderator: Grzegorz Działowski

W sekcji przedstawiono sześć referatów: prof. Grzegorz Działowski „Estetyka wobec praktyki sztuki najnowszej”, dr Monika Bakke „Sztuka wobec postantropocentrycznych zawrotów głowy”, mgr Monika Bokiniec „Estetyka, sztuka, feminizm”, mgr Tomasz Hapka „Sztuka wyzwolona”, mgr Bogna Obidzińska „Re-formowanie smaku”, dr Wioletta Sajkiewicz „Re-wizje historii w sztuce współczesnej”.

Referat B. Obidzińskiej dotyczył rekonstrukcji poglądów estetycznych Clive’a Bella, a zatem powinien znaleźć się w sekcji „Historia estetyki. Reinterpretacje”. Wystąpienie T. Hapki było rodzajem apelu skierowanego do estetyków. Pozostałe cztery referaty mieściły się w ramach problemowych narzuconych przez tytuł sekcji. Referat prof. Działowskiego dotyczył pytania o miejsce dzieła sztuki w pokonceptualnej praktyce artystycznej – co jest dziełem sztuki w tej praktyce i jaki jest status bytowy, ontologiczny dzieła sztuki. Referat dr Bakke pokazywał drogi wyjścia z antropocentrycznie zorientowanej koncepcji sztuki. Referat M. Bokiniec przedstawiał historię sztuki feministycznej i towarzyszącej jej myśli teoretycznej, od wczesnych lat 70. do dzisiaj. Referat dr Sajkiewicz dotyczył stosunku współczesnych polskich artystów do historii, do cytowania i przywoływania historycznych odniesień w twórczości artystów najmłodszej generacji.

Sesja: *Estetyka życia codziennego*

Moderator: Krzysztof Lenartowicz

Z przewidzianych w grupie dziewięciu referatów, z powodu nieobecności referentów, zostało przedstawionych pięć. Nie zgłosili się: prof. Leszek Brogowski, mgr Olga Klymenko, mgr Agnieszka Ługowska. Prof. Jadwiga Mizińska wcześniej wygłosiła swój referat w innej grupie tematycznej. Zaprezentowano:

Prof. Lesław Hostyński, stawiając pytanie o rolę piękna w świecie konsumpcji (m.in. jako autor książki *Wartości w świecie konsumpcji*), zajął się estetyką *mall-i*. Adresowane przede wszystkim do spacerowicza, obiekty te traktują piękno instrumentalnie, jako mechanizm przyciągania klienta. Luksus, cecha pożądana, a w tych obiektach osiągalna dla zwykłego mieszkańca, podoba się 2/3 populacji. Autor omówił też mechanizm wprowadzania sztuki do tych obiektów handlowych.

Prof. Krzysztof Lenartowicz zaproponował wyodrębnienie kategorii: *estetyka społeczeństwa obywatelskiego*. Stanowi ją to, co społeczność lokalna, ew. społeczeństwo, jako całość wspólnie reprezentuje lub może reprezentować w zakresie estetycznych poglądów, preferencji i wizji. Każdy członek społeczności w społeczeństwie obywatelskim, z definicji ma indywidualnie prawo do wszelkich subiektywnych wyborów, w tym estetycznych. Zakres estetyki społeczeństwa obywatelskiego jest więc ograniczony do tych działań i ich efektów, które są podejmowane przez społeczność jednomyślnie lub poprzez negocjację konsensusu. Prelegent swój wywód oparł na przykładzie zapisu „wspólnej wizji”, która jest obowiązkowym wytworem warsztatów partycypacyjnych, w których budowane są scenariusze rozwoju danego miasta lub regionu. Odwołał się do warsztatów przeprowadzonych w Stalowej Woli (w ramach projektu Unii Europejskiej o nazwie REGENTIF), które dały w wyniku wizję miasta po 20 latach.

Dr hab. Krystyna Pankowska, modyfikując tytuł swego wystąpienia na „Pedagogiczny wymiar estetyki codzienności”, przedstawiła szerszej problematykę wychowania estetycznego, które jest związane z: przeszłością (zwracając się ku sztuce kształci całą osobowość człowieka), teraźniejszością (oprócz wyżej wymienionych kształci lub powinno kształcić krytyczną świadomość w sytuacji powszechnej estetyzacji rzeczywistości) i przyszłością (winno zwrócić uwagę na nowe okoliczności, w tym przemiany kulturowe i technologiczne, np. wykorzystywanie internetu i innych mediów). Autorka mówiła o ukrytej pedagogice ulicy i podwórka, przeciwstawiając ją współczesnemu pedagogicznemu przekazowi estetycznemu, który operuje kanonem kultury wysokiej (czemu przeciwstawia się np. pedagogika krytyczna, traktująca zjawisko w kontekście przemocy symbolicznej).

Dr Ewa Szczęsna w swoim wystąpieniu zajęła się perswazyjnością piękna, rozważając obecność piękna w polisemiotycznych tekstach współczesnej kultury masowej. Piękno jest obecnie często wykorzystywane do celów perswazyjnych w reklamie. W zderzeniu z funkcją perswazyjną zaciera się granica między artyzmem i kiczem. Percy-powalne piękno służyło dotąd przenoszeniu wartości – dobra. Dzisiaj mix ma na celu zaspokojenie każdego gustu. Autorka zajmuje się tendencją do estetyzacji przedstawień, także tych, które pragną uchodzić za obiektywne. Technologiczna estetyzacja prowadzi do wpisywania w sposób realizacji przekazów estetycznej oceny, która w sposób znaczący zreinterpretuje inne funkcje tekstu.

Dr Alicja Głutkowska przedstawiła referat poświęcony kiczowi. Przedstawiła różne aspekty przypisywane temu zjawisku. Stwierdziła, że obecnie wartościowanie w estetyce staje się coraz bardziej problematyczne, przez co również i kategoria kiczu jawi się problematycznie. Wobec współczesnej estetyzacji codzienności i działań artystycznych decyzji o zakwalifikowaniu danego dzieła lub praktyki artystycznej do kategorii kiczu lub sztuki staje się decyzją arbitralną. Kategoria kiczu jest dzisiaj rozproszona i przezroczysta (rozmyta), co utrudnia jej uchwycenie.

Sesja: *W kręgu muzyki*

Moderator: Krzysztof Guczański

Spośród zaplanowanych dziewięciu referatów wygłoszonych zostało osiem. Były one prezentowane w parach, częściowo powiązanych tematycznie. Po każdym takich dwóch wystąpieniach przewidziany był czas na pytania ich dotyczące.

W kolejności wygłoszone zostały następujące referaty:

1. Dr Gabriela Kurylewicz „Platońska teoria piękna i muzyki”, dr Krzysztof Guczański „Arystotelizm Platona – Platonizm Arystotelesa. O dwóch wizjach emocji w muzyce”.

Pierwsze wystąpienie, w bardzo platońskim duchu, wygłoszone zostało w pełen zaangażowania, emocjonalny sposób i dotyczyło raczej muzyki w sensie idealnym, co u Platona w istocie nie oznacza muzyki w dzisiejszym sensie, a pewną idealną harmonię, poznawalną nie poprzez zmysły, a raczej na drodze rozumowej. Ponieważ drugie wystąpienie – wręcz przeciwnie – dotyczyło wyłącznie muzyki jako fenomenu dźwiękowego, wywołało dyskusję na temat różnych sposobów pojmowania muzyki u Platona. Pojawiło się też pytanie do referatu drugiego o próbę wyjaśnienia przyczyn pozornej zamiany paradygmatów u Platona i Arystotelesa w poglądzie na związek muzyki z emocjami.

2. Prof. Jagna Dankowska „Źródła polskiej estetyki muzyki w minionym stuleciu”, dr Krzysztof Lipka „Rzeczy, których forma jest w duszy. Kilka pytań z ontologii dzieła sztuki (muzycznej)”.

Referat pierwszy dotyczył poglądów na muzykę Kazimierza Twardowskiego i wpływu na jego uczniów i miał charakter raczej historyczny. Pytania zadane po tej parze referatów dotyczyły w większości drugiego z nich, który miał charakter polemiczny i podnosił szereg wątpliwości i zastrzeżeń w stosunku do stanowiska Ingardena w kwestii statusu bytowego dzieła sztuki, a w szczególności dzieła sztuki muzycznej. Był napisany wartkim, jasnym językiem, z polemicznym nerwem.

3. Mgr Barbara Walentynowicz „Muzyka jako sztuka czysta i jej zaprzeczenie”, dr Anna Chęćka-Gotkowicz „Rywalizacja wartości w muzyce. Re-wizje kompetencji współczesnych odbiorców sztuki i kryteria oceny wykonania utworu muzycznego”.

W pierwszym referacie pojawiło się wiele wątków dotyczących muzyki, a głównym był temat poezji śpiewanej. Drugi referat w sposób stosunkowo ciekawy rozważał szereg aspektów i dylematów oceny wykonania muzycznych (między innymi w kontekście konkursów wykonawczych) oraz wartości, jakich należy poszukiwać w wykonaniach. Zadane pytania i komentarze dotyczyły w większości tego referatu.

4. Dr Marcin Trzęsiok „Funkcja przestrzeni i ciszy w muzyce Toru Takemitsu”, dr Krzysztof Szwejger „Esencjalizm, minimalizm i muzyka”.

Referaty powyższe miały za cel przedstawienie założeń estetyki i cech twórczości jednego kompozytora i jednego nurtu muzyki dwudziestowiecznej. Jako jedyne w tej sekcji zawierały przykłady muzyczne. W tej sytuacji na komentarz słowny do przedstawionych urywków nagrań pozostało już skrajnie mało czasu – musiał on się ograniczyć z konieczności do kilku niemalże hasłowych stwierdzeń.

Sesja: *Sztuki przestrzenne*, część I

Moderator: *Maria Popczyk*

W pierwszej części sekcji ogłoszonych zostało pięć referatów, przy czym zamiast dr Ewy Bobrowskiej wystąpiła prof. Jolanta Dąbkowska-Zydroń. Przesunięcie było podyktowane względami technicznymi.

Pierwsze dwa referaty poruszały problematykę z kręgu architektury. Dr Józef Tarnowski („Architektura i jej estetyka”) zaproponował podział architektury ze względu na dominującą wartość estetyczną. Prelegent uważa, że od renesansu do secesji w dziele architektury najważniejszą wartością było piękno, zaś w modernizmie pierwszej połowy XX wieku nowatorstwo. Postmodernizm połączył dwie estetyki: nowatorstwo (neomodernizm) oraz estetykę piękna (neotradycjonalizm). O linii w architekturze mówił dr Krzysztof Kalitko („Płynność – nowa wizja architektury”) ukazując związek między liniowością a wirtualnością w projektach architektonicznych.

Referat dr Małgorzaty Bąkowskiej („Obrazy w architekturze – piękna sztuka murali”) dotyczył problemu architektury w przestrzeni miejskiej od strony monumentalnych malowideł ściennych. Autorka ukazała wielorakie społeczne i artystyczne funkcje murali, jednocześnie zaproponowała pragmatyzm i zasadę melioryzmu Richarda Shustermana, jako stanowisko pozwalające na waloryzowanie murali w kategoriach estetycznych.

Kolejny referat wygłosiła prof. Jolanta Dąbkowska-Zydroń („Déjà vu? Rozważania o konsekwencji przemian w materii dzieła”). Jej refleksja osnuta była wokół wątku projektów artystycznych świadomie odwołujących się do miejsc i faktów zaistniałych w innym czasie i innym miejscu. Za przykład posłużyła wystawa z 2005 w Palais de Tokyo w Paryżu pt. *Translation*, (fr. – przemieszczenie, przeniesienie, ang. – przetłumaczenie) zderzająca fragment kolekcji sztuki współczesnej Dakisa Jaonnau (Fundacja DESTE, Ateny) z działaniami dwóch paryskich grafików sygnujących swoje prace M/M (Michael Amzalang i Mathias Augustyniak). Obie strony poaktowały *Translation* jako następstwo wymiany, przekładów i przemian. Projekt M/M polegał na ingerencji w kolekcję uznanych dzieł sztuki, ale tak wyselekcjonowanych, aby sugerowały *déjà vu* np. (*Winda* Gabriela Orozco bliska ready-made Duchampa) poprzez umieszczenie w jednym miejscu swoich prac, które opierały się na koncepcjach innych artystów z różnych dziedzin sztuki.

Jako ostanta zabrała głos dr Dorota Frackiewicz („Odmieniona rzeczywistość. Codziennosc i kultura popularna jako źródła sztuki współczesnej”) prezentując twórczość amerykańskiej artystki Katharine Kuharic, której oryginalne techniki wprowadzające w tkankę dzieła elementy rzeczywistości konsumpcyjnej posłużyły autorce do ukazania sposobów zacierania granic pomiędzy sztuką a codziennością.

Dyskusja skoncentrowała się na wątku murali, inspiracji z jakich powstają oraz ich losach ekspozycyjnych, a dr Bąkowska odpowiedzi na pytanie ilustrowała zdjęciami.

Sesja: *Sztuki przestrzenne*, część II

Moderator: *Józef Tarnowski*

W drugiej części sekcji ogłoszonych zostało pięć referatów.

Punktem wyjścia referatu dr Marii Popczyk („Zatrzymanie zanikanie. Wokół estetyki nieobecności”) były prace artystów, którzy w wieloraki sposób zaznaczają brak czegoś co istniało i zajmowało określone miejsce, np. ukazują puste płaszczyzny po obrazach, dokonują zniszczenia obiektów lub uniemożliwiają ich percepcję. Sensem ich nie jest znikanie obrazu ale wielorakie sposoby utrwalenia jego przeszłej obecności, jednakże w sposób nie pozwalający na rozpoznanie jego charakteru. Teoretycznym zapleczem referatu były wskazówki, jakie zostawił J. Derrida odnośnie pojęcia nieobecności.

Dr Ewa Bobrowska („Dyskurs sztuk wizualnych: teoria tropów Paula de Mana a współczesne malarstwo i instalacje przestrzenne w Stanach Zjednoczonych”) zaproponowała zastosowanie aparatu krytycznego zaczerpniętego z teorii tropów Paula de Mana do współczesnej sztuki amerykańskiej. Przedmiotem analizy były zarówno działania bezpośrednio wpisujące się w nurt semiologiczny, takie jak pop art czy minimal art, jak i tendencje pozornie mu dalekie, jak malarstwo abstrakcyjne. Poddany dekonstrukcyjnej redukcji związek podmiotu i przedmiotu, stanowiący punkt odniesienia dla zagadnienia intencjonalności figur retorycznych de Mana, był dla referentki momentem kluczowym w analizie dyskursu sztuki amerykańskiej XX wieku, w szczególności twórczości Jaspersa Johnsa, Roberta Rauschenberga i Marka Rothko.

Mgr Paulina Sztabińska („Dzieło czy dyskurs krytyczny?”) wyszła od spostrzeżenia, iż różnice w ujęciu twórczości artystów minimal artu przez krytyków modernistycznych (Clementa Greenberga, Michaela Frieda) oraz postmodernistycznych (Rosalind Krauss i Hala Fosterę) spowodowane były przez to, że uwzględnili oni różne cechy dzieł, co pro-

WYKŁADY, DYSKUSJE I PROMOCJE

1. Dn. 18.05.06, w ramach prowadzonego przez prof. Alicję Kuczyńską (UW) seminarium *Film jako filozofia*, został wygłoszony przez prof. Wojciecha Chylę (UAM) wykład *Teletechnologiczna programatyżacja zmysłowości*. Dn. 08.06.06 podczas seminarium prof. Kuczyńskiej odbył się pokaz filmów eksperymentalnych brytyjskiego filmowca Matthew Noel-Toda – założyciela grupy *Free Cinema Seven*. Pokazowi towarzyszył wykład, poświęcony twórczości artysty oraz problematyce obrazu w kontekście współczesnej estetyki, wygłoszony przez doktorantkę Zakładu Estetyki UW mgr Aleksandrę Hirszfeld. We wrześniu 2006 – w 2 n-rze (2006) kwartalnika „Konteksty” (Instytut Sztuki PAN) ukazał się blok artykułów napisanych przez uczestników seminariów prowadzonych przez prof. Kuczyńską: *Film jako filozofia* oraz *Metody badań estetyki*. Opublikowane teksty skupione są wokół problematyki obrazu, kwestii wizualności w kontekście przemian współczesnej estetyki, filozofii filmu.
2. Dn. 09.10.06 w Galerii Miejskiej Arsenał w Poznaniu odbyło się spotkanie promujące książkę Justyny Ryczek *Piękno w kulturze ponowoczesnej* (wyd. Rabid, Kraków 2006). Spotkanie prowadzili prof. Marcin Berdyszak (ASP, Poznań) oraz prof. Roman Kubicki (UAM). W dyskusji poruszano kwestie estetyzacji świata współczesnego oraz wpływu kultury popularnej na doświadczenie piękna.
3. W dn. 11–14.10.06, w ramach IX Poznańskiego Festiwalu Nauki i Sztuki, miał miejsce cykl wystaw, wykładów i prezentacji studentów i pracowników Wydziału Edukacji Artystycznej ASP w Poznaniu. Wykłady otwarte wygłosili: dr Justyna Ryczek („Sztuka zawłaszczania”), dr Ewa Wójtowicz („Dekonstrukcja i zawłaszczanie. Podatność cyfrowego dzieła sztuki na zmiany”) oraz mgr Rafał Boettner-Łubowski („Zawłaszczanie – strategie sztuki XX wieku”).

WAŻNIEJSZE WYDARZENIA ARTYSTYCZNE

1. Festiwal Era Nowe Horyzonty, Wrocław, 20.07–30.07.2006.

Tegoroczna, 6. Edycja Festiwalu Era Nowe Horyzonty odbyła się po raz pierwszy we Wrocławiu, a nie w Cieszynie, skąd festiwal został przeniesiony. Impreza zorganizowana była z wielkim rozmachem. Podczas 11. dni pokazano 522 filmy z ponad 50 krajów – kilka różnych cykli, przeglądów, panoram, konkursów etc. Pokazano retrospektywę filmów Ingmara Bergmana. Wrocław odwiedziła również Bibi Anderson, postać, której miłośnikom talentu Bergmana nie trzeba przedstawiać. Zapytana o problemy we współpracy z genialnym reżyserem odpowiedziała: „Teraz kiedy on ma 90 lat, a ja 70 – wszystko w porządku”. Stwierdziła też, że sądząc po przeglądzie Bergman jest dużo bardziej popularny w Polsce niż w Szwecji. Życzyła publiczności by sytuacja ta nie uległa zmianie i żebyśmy się nie poddali amerykańskizacji, która w świecie filmu jest szczególnie dotkliwa, ponieważ chciałaby jeszcze kiedyś przyjechać do Polski – czego jej i nam wypada życzyć. Odbył się również bardzo ciekawy przegląd filmów argentyńskich, jedyna okazja oglądnięcia tych filmów – większość z nich nie trafi do kin, co nie jest powodem do dumy, ale mechanizmy doboru i dystrybucji filmów w Polsce nadal pozostawiają wiele do życzenia. Główny organizator festiwalu Roman Gutek tłumaczy, że zorganizowanie tak dużego festiwalu pochłania tyle energii, że nie ma już czasu na wprowadzanie filmów do kin. To prawda, że festiwal od strony organizacyjnej wygląda imponująco, codziennie przy festiwalu pracowało 200 wolontariuszy i 300 organizatorów, relacjonowało go 328 dziennikarzy, odwiedziło 975 gości. Oglądnęliśmy filmy Pedro Almodovara, Carlosa Saury, Kena Loacha, Stephana Frearsa, Aleksandra Sokurowa i wielu innych. Swoje produkcje pokazali również polscy twórcy: Andrzej Seweryn, Krzysztof Krauze, Marcel Łoziński, ale, co było niespodzianką, konkurs Nowe Filmy Polskie wygrał *Wstyd* Piotra Matwiejczyka i *Przebac* Marka Stacharskiego. Ten konkurs w dość powszechnej opinii uchodzi za jedną ze słabszych stron festiwalu, co przyznał nawet jego główny organizator Gutek: „Konkurs ten rozczarował. Musimy go jeszcze przemyśleć. Byliśmy zmuszeni wrzucić tam różne filmy, trochę bez zastanowienia”. Na zakończenie szef festiwalu dostał od prezydenta Wrocławia nagrodę – „Przedłużacz snów”, która przedstawiała młotek ze skrzydłami „by sen o tym, że we Wrocławiu jest Festiwal Era Nowe Horyzonty, nigdy się nie skończył”.

Piotr Martin

2. César Martinez, *W ciele duch. El imperdurable mente presente*, Królikarnia, Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie, Warszawa 08.09 – 01.10.2006.

César Martinez (ur. 1962) to meksykański rzeźbiarz, który pokazuje w Polsce swoje prace po raz pierwszy. Na wystawie w warszawskiej Królikarni zaprezentował „oddychające rzeźby” – obiekty, które przekraczają granicę pomiędzy tradycyjnie rozumianą rzeźbą, a tym, co wedle artysty stanowi esencję materii organicznej – ruchem i wzrastaniem. Nie są to więc jedynie „rzeźby kinetyczne”, jeśli przez to określenie rozumieć artefakty wprawiane, mechanicznie lub przez widza, w jakiś jednostajny ruch. Artysta posłużył się lateksowymi odlewami ludzkich postaci, które, zastygłe w różnych pozach, miarowo raz to „ożywają”, gdy napelnia je powietrze, to „umierają”, gdy strumień powietrza zostaje odcięty. Dla meksykańskiego artysty, który głosi, że „powietrze jest cielesnością duszy” ten powtarzający się co 30 sekund proces jest czymś więcej niż mechanicznym naśladownictwem żywego organizmu. Głównym tematem przedstawionych prac jest bowiem to, co niewidzialne – powietrze, które ożywia zarówno rzeźby, jak i modeli, którzy użyczyli niegdyś swych ciał do wykonania odlewów.

Praca *Oddech nieliniowy* (2002) – to dwie skłaniające się ku sobie głowy w momencie, gdy napelniane są powietrzem, *Inność sama w sobie* (2002) składa się z dwóch postaci kobiecych siedzących naprzeciwko siebie na krzesłach, *Wahadło ludzkości* – to sylwetka człowieka zastygłego w pozie skoku do wody, zainstalowana na czubku drabiny niczym równoważnia.

stwa UAM). Konferencji towarzyszyła wystawa *Zamieszkanie*, podczas której prezentowano prace m.in. Anny Tyczyńskiej, Dominika Lejmana, Natalii LL i Macieja Kuraka.

PUBLIKACJE

Wydane:

1. Adorno Th., *O literaturze. Wybór esejów*, wyb. L. Budrecki, tłum. i wst. A. Wołkowicz, Czytelnik, Warszawa 2006.
2. *Art Transforming Life. On Władysław Tatarkiewicz's Aesthetics*, prac. zbior., red. A. Kuczyńska, Uniwersytet Warszawski, Wydział Filozofii i Socjologii, Warszawa 2006.
3. Baudrillard J., *Spisek sztuki*, tłum. S. Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2006.
4. Berman M., „*Wszystko co stałe rozplywa się w powietrzu.*” *Rzecz o doświadczeniu nowoczesności*, tłum. M. Szuster, Universitas, Kraków 2006.
5. Bourdieu P., *Dystynkcja. Społeczna krytyka władzy sądzenia*, tłum. P. Biłos, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006.
6. Buczyńska-Garewicz H., *Miejsca, strony, okolice. Przyczynek do fenomenologii przestrzeni*, Universitas, Kraków 2006.
7. Bürger P., *Teoria awangardy*, tłum. J. Kita-Huber, red. nauk. K. Wilkoszewska, Universitas, Kraków 2006.
8. Goldsmith K., *Będę twoim lustrem. Wywiady z Warholem*, tłum. M. Zawada, Wydawnictwo Twój Styl, Warszawa 2006.
9. Greenberg C., *Obrona modernizmu. Wybór esejów*, wybór i oprac. G. Dziamski, tłum. G. Dziamski, M. Śpik-Dziamska, Universitas, Kraków 2006.
10. Hockney D., *Wiedza tajemna. Sekrety technik malarskich dawnych mistrzów*, Universitas, Kraków 2006.
11. Jullien F., *Pochwała nieokreśloności. Zapiski o myśli estetycznej Chin*, tłum. B. Szymańska, A. Śpiewak, Wydawnictwo UJ, Kraków 2006.
12. Kuspit D., *Koniec sztuki*, Muzeum Narodowe w Gdańsku, Gdańsk 2006.
13. *Muzeum sztuki. Od Luwru do Bilbao*, red. M. Popczyk, Muzeum Śląskie, Katowice 2006.
14. *Nowoczesność jako doświadczenie*, red. R. Nycz, A. Zeidler-Janiszewska, Universitas, Kraków 2006.
15. Ostrowicki M., *Wirtualne realis. Estetyka w epoce elektroniki*, Universitas, Kraków 2006.
16. Pastoureau M., *Średniowieczna gra symboli*, tłum. H. Igalson-Tygielska, Oficyna Naukowa, Warszawa 2006.
17. Ryczek J., *Piękno w kulturze ponowoczesnej*, Rabid, Kraków 2006.
18. Simmel G., *Most i drzwi. Wybór esejów*, tłum. M. Łukasiewicz, Oficyna Naukowa, Warszawa 2006.
19. Varley P., *Kultura Japońska*, tłum. M. Komorowska, Wydawnictwo UJ, Kraków 2006.
20. Vattimo G., *Koniec nowoczesności*, tłum. M. Surma-Gawłowska, Universitas, Kraków 2006.
21. Vinci da L., *Traktat o malarstwie*, tłum. M. Rzepińska, słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2006.
22. Wölfflin H., *Podstawowe pojęcia historii sztuki. Problemy rozwoju stylu w sztuce nowożytnej*, tłum. D. Hanulanka, słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2006.

Wkrótce:

1. Blanchot M., *Przestrzeń literacka*, tłum. A. Leśniak, P. Mościcki, Universitas, Kraków.
2. Sontag S., *O fotografii*, słowo/obraz terytoria, Gdańsk.
3. Thompson J., *Jak czytać malarstwo współczesne*, Universitas, Kraków.
4. Warpechowski Z., *Podręcznik bis*, Otwarta Pracownia, Kraków.

DOKTORATY, HABILITACJE I PROFESURY

1. 19.06.06 – publiczna obrona pracy doktorskiej mgr. Piotra Schollenbergera (Zakład Estetyki UW) *Doświadczenie estetyczne. Filozofia poznania niedyskursywnego w estetyce współczesnej*. Promotor: prof. dr hab. Alicja Kuczyńska, recenzenci: prof. dr hab. Iwona Lorenc, prof. dr hab. Krystyna Wilkoszewska.
2. 26.06.06 – publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Ewy Wójtowicz (Katedra Historii i Teorii Sztuki ASP, Poznań) *Net art jako sztuka interaktywna*. Promotor: prof. dr hab. Grzegorz Dziamski, recenzenci: prof. dr hab. Ewa Rewers, prof. dr hab. Andrzej Gwóźdź.
3. 19.09.06 – publiczna obrona pracy doktorskiej mgr Weroniki Bryl (Zakład Badań nad Kulturą Artystyczną, Instytut Kulturoznawstwa UAM) *Madrycka movida jako ruch kulturowy*. Promotor: prof. dr hab. Grzegorz Dziamski, recenzenci: prof. dr hab. Jacek Sójka, prof. dr hab. Eugeniusz Wilk.
4. 28.09.06 – publiczna obrona pracy doktorskiej mgr. Juliusza Grzybowskiego (UWr) *Ugruntowanie pojęcie tańca w świetle Arystotelesa ze Stagiry*. Promotor: prof. Mirosław Żarowski, recenzenci: doc. dr hab. Szymon Wróbel, prof. Ryszard Różanowski.

STAŻE, STYPENDIA, WYJAZDY ZAGRANICZNE

1. W sierpniu i we wrześniu 2006 mgr Agnieszka Bandura (UWr) przebywała na stypendium „stage de recherche du Gouvernement francais” na Uniwersytecie Jean Moulin w Lyonie. Współpracowała z prof. Jean-Jacques Wunenburgerem. Tematem badań był Lyotard i współczesna estetyka francuska.

wadziło do różnic w ocenie wartości utworów. Następnie autorka postawiła kilka ważnych pytań: o rolę kontekstu teoretycznego podczas odbioru sztuki i re-wizji jakie w związku z tym mogą być dokonywane; czy dzieło sztuki nie traci roli trwałej podstawy dokonywania różnych dyskursów krytycznych? Dla zaostrenia roli tego pytania rozważyła kwestię możliwości formalistycznego ujęcia realizacji należących do sztuki krytycznej (np. prac Doroty Nieznalskiej).

Dr hab. Andrzej Lorenz („Trans-wizje – sztuka naskalna w świetle neuroestetyki”) zaproponował estetyczną reinterpretację paleolitycznej sztuki naskalnej w świetle fraktalnej neuroestetyki, na gruncie teorii południowoafrykańskiego antropologa Davida Lewisa-Williamsa oraz neuroestetyczną interpretację znaczenia abstrakcyjnych figur i wzorów geometrycznych malowideł naskalnych, kierując się hipotezą Lewisa-Williamsa, iż wynikają z odmiennych stanów świadomości wywołanych transem.

Mgr Elżbieta Staniszevska („Sztuka użytkowa we współczesnym dyskursie intelektualnym na przykładzie twórczości Philippe’a Starcka i koncepcji Ulricha Becka”) zaprezentowała niezwykle zróżnicowaną twórczość designerską Philippe’a Starcka, który akceptując różne upodobania estetyczne odbiorców dobiera bez żadnych ograniczeń środki wyrazu plastycznego, by przekazywać treści pozaestetyczne: ekologiczne, społeczne. Referentka zauważyła, że twórczość Starcka i koncepcja filozoficzna Becka, zbudowane na przekonaniu, iż społeczeństwo postindustrialne, postmodernistyczne jest bezradne wobec zagrożeń powstałych wskutek rozwoju technologicznego, mają wspólne cele. Obie wypowiedzi są równoprawne, generują zachowania prospołeczne, kreują naszą codzienność i pośrednio nas samych.



Sesja: *Sztuka ciała, ciało w sztuce*

Moderator: *Lilianna Bieszczad*

Sekcję tworzyły cztery referaty, z których dwa poświęcone były problematyce tańca, a pozostałe odnoszone były do rozważań dotyczących perspektyw opisywania sztuki ciała.

Wystąpienie dr Dariusza Jurusia „Wizje ruchu, czyli wideo taniec” było prezentacją mało znanego zagadnienia, jakim jest *video dance*. Forma ta pojawiła się w połowie lat 70. w USA, w pracach Merce’a Cunighama, zyskując na

popularności w czasach współczesnych. Jej specyfika polega na przedstawieniu choreografii tańca, wyreżyserowanej specjalnie na potrzeby filmowania kamerą wideo. W jaki sposób technika wideo zmienia percepcję ruchu tanecznego (ze statycznej, ujętej z jednej perspektywy na dynamiczną i wielokierunkową) uczestnicy sesji mogli obserwować na przykładach dwóch filmów (*A Study in Choreography for the Camera*, reżyseria Maya Deren, choreografia Talley Beaty, USA, 1945 oraz *Still you*, reżyseria Mijke de Jong, choreografia Suzy Blok i Christopher Steel, Holandia, 1994) ilustrujących główne tezy prelegenta.

W wystąpieniu „Wizje i re-wizje ciał w autoportretach” dr Monika Szymczyk zaprezentowała fragment badań na temat historii dyskursu autoportretu. Skoncentrowała się głównie na zaprezentowaniu relacji pomiędzy artystycznymi poglądami na ciało a filozoficznym dyskursem ciała na przykładzie koncepcji Levinasa i Sartre’a. Odniosła się także do wielobarwności pojęć wizji i re-wizji w różnych kontekstach, w odniesieniu do autoportretu jako wizji i re-wizji własnej osoby, czy re-wizji ciał będących wizjami własnego „ja”.

W trzecim referacie „Ciało i zmysły – perspektywy somaestetyki Richarda Shustermana” dr Lilianna Bieszczad zaproponowała ujęcie problematyki ciała w kontekście jednego gatunku sztuki – tańca, zwracając szczególną uwagę na zagadnienia niewyeksplorowane badawczo w ramach tradycyjnego ujęcia estetyki. Wychodząc od analiz nad możliwymi sposobami rozumienia ciała jako ośrodka zmysłowo-estetycznego wartościowania, zaprezentowała perspektywę nowych podejść do tańca, w sytuacji gdy punktem wyjściowym estetycznych rozważań uczyni się Shustermanowskie ujęcie somaestetyki.

Z kolei w wystąpieniu dr Marii Łuszczynskiej „Ciało jako granica” tytułową kategorię umieszczono w perspektywie koncepcji Emanuela Levinasa. W ujęciu prelegentki, powierzchnia ciała, potraktowana jako granica między tym, co zewnętrzne a tym, co wewnętrzne, z konieczności jest odnoszona do problemu duchowości, a także kwestii tradycyjnych ujęć dualistycznych, takich jak subiektywizm – obiektywizm, relatywizm – absolutyzm. Przeanalizowanie ontycznych własności granic ciała i jego peryferiów może stanowić nieocenioną inspirację dla ujęcia tzw. multisztuki, podnosząc pojęcie ciała do miana uniwersalnej kategorii opisującej każdą sztukę.

W zaplanowanej na koniec sesji dyskusji podsumowującej wystąpienia padło wiele pytań i komentarzy świadczących o dużym zainteresowaniu poruszaną przez uczestników problematyką. Zaprezentowane filmy zainspirowały do sformułowania komentarzy na temat różnic w odbieraniu scenicznego przedstawienia tanecznego na żywo i w ujęciu kamery wideo (np. doznań przestrzennych związanych z samym miejscem). Dr Szymczyk odpowiadała na pytanie o współczesną praktykę artystyczną, w szczególności o to, czy można nazwać re-wizjami autoportrety Bacona albo twórczość Orlan, autorów zafascynowanych okaleczeniami i deformacjami. W odniesieniu do rozważań na temat somaestetyki Shustermana zapytano o ograniczenia pragmatycznej perspektywy badawczej, możliwość melioracyjnego badania doświadczenia sztuki tańca oraz problem autokreacji w tańcu. Ostatni komentarz w dyskusji dotyczył pojęcia granicy i tego, czy twarz może być granicą w oddzieleniu ciała od reszty świata.



Sesja: *Estetyka multimedialna*

Moderator: *Ryszard W. Kluszczyński*

W sekcji wystąpiło jedenaście osób. Zaprezentowano następujące referaty (w kolejności alfabetycznej): dr Karina Banaszkiewicz „Estetyka poza estetyką – kultura poza kontekstem. Pielgrzymki obrazu w krainę audiowizji”, dr Konrad Chmielecki „Od poezji wizualnej do kina interaktywnego. Przedmiot i perspektywy teoretyczne estetyki intermedialnej”, prof. Ignacy Stanisław Fiut „Estetyka przeżycia interaktywnego”, dr Barbara Giza „Fredro-Polański-Wajda. O komizmie w filmowej *Zemście*”, prof. Ryszard W. Kluszczyński „Od estetyki cyfrowej do estetyki sieciowej: kontynuacje i kontestacje”, dr Michał Ostrowicki „Imersyjność elektronicznego realis. Zanurzenie”, dr Maciej Ożóg „Sztuka interaktywna w przestrzeni publicznej”, prof. Antoni Porczak „Estetyka remiksu”, dr Justyna Ryczek „Dotykaj! Odbiorca wobec sztuki medialnej. Pytania do estetyki mediów”, dr Jakub Zajdel „Blausteinowskie inspiracje w refleksji nad mediami”, dr Piotr Zawojski „Od A-Volve do GFP Bunny, Syntonia sztuki, naki i technologii”.

Przeważająca większość autorów podjęła problematykę estetyki cyfrowej, łącząc w jej obrębie zagadnienia interaktywności, wirtualności oraz nowego statusu sytuacji estetycznej, która uzyskiwała tam jednak często postać sytuacji komunikacyjnej. W licznych referatach niezbyt wyraźnie wyznaczana była granica pomiędzy problematyką teoretyczno-artystyczną a estetyczną. Pomimo ograniczeń czasowych większość autorów zdecydowała się jednak nadać swym wystąpieniom charakter referatów a nie rozbudowanych głosów w dyskusji nad estetyką multimedialności, co sprawiło, że z oceną zarówno wystąpień, jaki i stopnia zaawansowania podjętych w referatach zakresów problemowych trzeba będzie poczekać do chwili, kiedy zostaną przedstawione pełne wersje referatów.

Sesja: *Historia estetyki. Reinterpretacje*

Moderator: *Katarzyna Gućalska*

W sekcji wygłoszono następujące referaty: prof. Sław Krzemień-Ojak „Historia estetyki jako czytanie przyszłości”, prof. Ewa Podrez „Grecki i romantyczny ideał pięknego człowieka”, dr Magdalena Lasik „Piękne jest to, co wzbudza upodobanie. Tomasz z Akwinu postmodernista?”, mgr Marta Haba „Utopia estetyczna Marcela Prousta”, mgr Urszula

Gorzelak „Wybrane modele estetyki psychoanalitycznej. Recepcja myśli Freuda”, mgr Monika Krzykała „«Aisthesis» a estetyzacja przeszłości”, dr Magdalena Borowska „Tradycyjne obrazy raju a współczesne ich re-wizje”, dr Katarzyna Gućalska „Koniec sztuki? Pytanie o aktualność estetyki Hegla”.

Dyskusja przebiegała w następujący sposób: Do dr Gućalskiej skierowano pytanie dotyczące syntezy sztuki w *Teorii estetycznej* Hegla, który widział dramat jako zwieńczenie wszystkich sztuk; czy dramat można potraktować jako punkt wyjścia Hegłowskiej triady – „Filozofia, Religia, Sztuka” – tak jak chciał tego wybitny teolog szwajcarski Hans Urs von Balthazar? W kontekście drugiego wystąpienia toczyła się dyskusja wokół pojęcia piękna. W sprawie pojęcia piękna u św. Tomasza dyskutantka zauważyła, że referentka dr Lasik zbyt dosłownie potraktowała definicję *Pulchrum est quod viset placeat*. Prof. Sław Krzemień-Ojak w kontekście referatu na te-



mat św. Tomasza podkreślił, że potraktowanie filozofa jako postmodernisty jest pewnym nadużyciem. Prof. Gołaszewska skierowała pytanie do M. Krzykały o rozumienie kategorii *aisthesis*. W sprawie referatu U. Gorzelak padł komentarz dotyczący „przyszywania” Freuda do estetyki, zaś w kontekście wystąpienia dr Borowskiej zwrócono uwagę na to, iż pojęcie „wizualizacja”, użyte w wystąpieniu, odnosi się raczej do psychoterapii, a nie do estetyki. Dyskusję zakończono odnosząc się do problemu potrzeby estetyki.

Sesja: *Polemiki*

Moderator: *Leszek Koczanowicz*

Na posiedzeniu sesji wygłoszono trzy referaty: prof. Leszek Koczanowicz „Sztuka-filozofia-prawda. Krytyczna analiza koncepcji Alaina Badiou”, dr Tomasz Załuski „Jednostkowa wielość sztuki”, mgr Mateusz Salwa „Panreprezentacjonizm L. Marina”.

Wszystkie referaty dotyczyły dyskusji estetycznych z kręgu myśli francuskiej, dwa pierwsze raczej filozofii (A. Badiou i J.-L. Nancy), trzeci zaś podstaw historii sztuki i badań nad kulturą wizualną. Mimo ograniczeń czasowych referenci byli w stanie ukazać zasadnicze punkty koncepcji omawianych przez nich autorów. Dyskusja była bardzo ożywiona choć dotyczyła raczej wyjaśnienia wątpliwości wiążących się z poglądami bohaterów referatów, tym bardziej, że niewiele jest prac na temat poglądów tych autorów w języku polskim, a każdy z nich zajmuje ważne miejsce we współczesnych sporach estetycznych.

IMPREZY TOWARZYSZĄCE



Wieczorem w pierwszym dniu Kongresu w Sali Reprezentacyjnej Pałacu Larischa odbyła się promocja książki Richarda Shustermana *Praktyka filozofii, filozofia praktyki*, tłum. Alina Mitek (Universitas, Kraków 2005) z udziałem autora i tłumaczki. Promocji książki towarzyszyły występy artystyczne Zespołu Dziecięcego *Szarańcza* oraz trio *Consortium Sedinum*.

W Centrum Sztuki Współczesnej „Bunkier Sztuki” zaprezentowano książkę Wolfganga Welscha *Estetyka poza estetyką. O nową postać estetyki*, tłum. Katarzyna Gućalska, Krystyna Wilkoszewska (Universitas, Kraków 2005). W dyskusji wzięli udział: prof. G. Dziamski, prof. K. Wilkoszewska oraz dr K. Gućalska. Promocji książki towarzyszyła instalacja multimedialna *Transwersalka party*, przygotowana przez Pracownię Działów Medialnych Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Koło Naukowe Estetyków Uniwersytetu Śląskiego zorganizowało warsztaty zatytułowane „Mandale Czterech Żywiołów”, na których zachęcano uczestników do próby stworzenia swojej mandali. Atmosfera budowana poprzez muzykę, inspirację literaturą, a także rozmowę z uczestnikami, miała na celu pobudzenie impulsu do odkrywania w sobie elementarnych części natury. Etapem wynikającym bezpośrednio z części tworzenia mandali była jej analiza. Zaskakująca zgodność rysunku z cechami charakteru skłoniła organizatorów do wysnucia szeregu wniosków, które zostaną szczegółowo przedstawione w publikacji pokonferencyjnej.



W ostatnim dniu Kongresu w zabytkowej sali Urzędu Miasta Krakowa odbyła się uroczysta kolacja.

Redakcja

INFORMACJE

KONFERENCJE

1. Konferencja *Nowoczesność jako doświadczenie*, cz. II, Warszawa, 16–18.11.2006. Organizatorzy: Instytut Kultury i Komunikowania Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych SWSP, Katedra Antropologii Literatury i Badań Kulturowych Wydziału Polonistyki UJ (ukazała się publikacja z pierwszej części konferencji: *Nowoczesność jako doświadczenie*, red. R. Nycz, A. Zeidler-Janiszewska, Universitas, Kraków 2006).
2. Konferencja *Martin Heidegger Thirty Years Later. An Overview*, Bolonia, Włochy, 13–15.12.2006. Organizator: AISE.
3. XXXIII Ogólnopolska Konferencja Estetyczna *Czas przestrzeni*, Kraków – Przegorzały, 10–12.05.2007. Organizator: Zakład Estetyki IF UJ.
4. XVII Międzynarodowy Kongres Estetyczny *Aesthetics Bridging Cultures*, Ankara, Turcja, 9–13.06.2007. Organizatorzy: Sannart Association of Aesthetics and Visual Culture, IAA.

* * *

1. W dn. 21–23.04.06 w Motorenhalle (Projektzentrum für zeitgenössische Kunst) w Dreźnie miała miejsce polsko-niemiecka konferencja *Fenomen zapomniania i marginalizowania w sztukach plastycznych ostatnich 20 lat*. Kuratorem konferencji była Susanne Altmann (historyk sztuki i publicystka z Dreznia), a organizatorem Büro Kopernikus (inicjatywa Niemieckiej Federalnej Fundacji Kultury).

Uczestnicy konferencji (historycy sztuki, artyści, krytycy, socjolodzy), łącząc punkty widzenia różnych dyscyplin, zastanawiali się nad zjawiskiem formowania kanonu w sztuce najnowszej, jego potencjalną trwałością oraz społecznymi i kulturalnymi mechanizmami przyczyniającymi się do tytułowego zapomniania i marginalizowania konkretnych artystów i dzieł sztuki. W obradach wzięli udział: dr Justyna Ryczek (ASP, Poznań) oraz dr Jacek Zygorowicz (Instytut Kulturoznaw-

na (formułująca normy), czy empiryczna ustalająca stan rzeczy. Niewątpliwie potrzeba prowadzenia badań empirycznych dostarcza wiedzy o poziomie świadomości wizualnej, staje się również narzędziem refleksji nad sztuką, pozwala wreszcie rozumieć współczesnego człowieka i świat otaczający, a efekty tej refleksji spożytkować dla dydaktyki uniwersyteckiej.

W kolejnej części obrad odczytane zostały raporty o miejscu zajęć z estetyki w nowych siatkach dydaktycznych typu 3+2. Przedstawiły je prof. Teresa Pękała (UMCS), dr Maria Popczyk (UŚI), prof. Alicja Kuczyńska (UW). Jak się okazało, we wszystkich uczelniach estetyka cieszy się dużym zainteresowaniem studentów (udział w wykładach i seminariach) i na tej podstawie w większości uczelni (jednak niestety nie we wszystkich) przedmiot estetyka wchodzi w korpus obowiązkowych na filozofii zajęć zakończonych egzaminem.

Po wystąpieniach wywiązała się ożywiona dyskusja (zabierały głos m.in. dr Joanna Winnicka-Gburek, prof. Maria Gołaszewska, prof. Krystyna Wilkoszewska, prof. Jagna Dankowska, dr Krystyna Gutowska), w której podkreślano znaczenie kształtowania w nowoczesnym społeczeństwie elementarnej wrażliwości kulturowo-estetycznej oraz potrzebę profilowania przedmiotu filozofia na wydziałach tzw. usługowych. W tych procesach poważna rola przypada estetyce. Dociekano również przyczyn niejednolitej a czasem wręcz krytycznej pozycji estetyki w niektórych środowiskach akademickich przy (co bardzo wyraźnie podkreślano) powszechnym zainteresowaniu przedmiotem przez studentów.

Ta dysproporcja czy czasem nawet opozycja między studentckim zapotrzebowaniem na estetykę a brakiem reakcji na nie ze strony odpowiednich władz, stała się podstawowym wątkiem dyskusji. W konkluzji stwierdzono, że zainteresowanie to stanowi logiczną konsekwencję wzrostu cywilizacyjnego i jakiegokolwiek biurokratyczne działanie zmierzające do osłabienia go będzie szkodliwe.

Maria Popczyk

NAGRODY

W przedostatnim dniu obrad odbył się panel dyskusyjny poświęcony pamięci Profesora Stefana Morawskiego, w którym udział wzięli estetycy: Anna Zeidler-Janiszewska, Roman Kubicki, Grzegorz Dziamski, Grzegorz Sztabiński oraz artyści: Sławomir Marzec, Włodzimierz Szymański, Mirosław Duchowski.

* * *

Nagroda im. Stefana Morawskiego dla młodych estetyków

W kręgu związanych ze zmarłym przed dwoma laty prof. Stefanem Morawskim osób ze środowiska estetycznego i artystycznego zrodziła się idea, by uczcić Jego pamięć przyznawaną corocznie nagrodą dla młodych estetyków. Kryterium „młodości” (dyskusyjne, jak wiadomo) przybrało charakter formalny – w konkursie uczestniczyć mogłyby osoby nie posiadające habilitacji. Nagroda będzie przyznawana przez jury, w skład którego wchodzi: prof. Grzegorz Dziamski (UAM), prof. Tadeusz Szkołut (UMCS), prof. Grzegorz Sztabiński (UŁ), prof. Krystyna Wilkoszewska (UJ), prof. Anna Zeidler-Janiszewska (SWSP). Jury rozpatrywać będzie rozprawy z dziedziny estetyki, kontynuujące postawę, jaką reprezentował Patron nagrody, wiążąc problematykę estetyczną z praktyką artystyczną i szerszym kontekstem kulturowym. Pierwszą nagrodą będzie wydanie książki w wydawnictwie Universitas oraz otrzymanie jednego z obrazów, które w tej właśnie intencji ofiarowali artyści zaprzyjaźnieni z prof. Morawskim lub korzystający z Jego inspiracji (Włodzimierz Szymański, Mirosław Duchowski, Sławomir Marzec, Grzegorz Sztabiński). Konkurs będzie ogłaszany corocznie. Oprócz głównej nagrody przewidywane są także wyróżnienia zależne od decyzji jury. Prace należy nadsyłać do końca marca każdego roku, a wyniki konkursu poznamy podczas wiosennych konferencji organizowanych przez Zakład Estetyki IF UJ.

Anna Zeidler-Janiszewska

Nagroda im. Władysława Tatarkiewicza

W 120 rocznicę urodzin Władysława Tatarkiewicza, światowej sławy uczonego, estetycy polscy pragnąc uczcić Jego pamięć, ogłaszają w czasie I Polskiego Kongresu Estetycznego, ogólnopolski konkurs na najlepszą pracę magisterską poświęconą interpretacji poglądów Profesora.

Warunki konkursu: rozpatrywane będą oryginalne prace pogłębiające wiedzę o estetyce Władysława Tatarkiewicza. Prace powinny być obronione w roku akademickim 2007/2008. Termin nadsyłania prac – 10.10.2008, adres: Instytut Filozofii UW, Krakowskie Przedmieście 3/5, 00-047 Warszawa.

Przewidziane są nagrody pieniężne, których wysokość sięga 3000 zł. Głównym sponsorem nagród jest Dyrekcja Instytutu Filozofii UW.

W skład jury wchodzi: prof. Jagna Dankowska (PAM), prof. Alicja Kuczyńska (UW), prof. Krystyna Wilkoszewska (UJ), prof. Irena Wojnar (UW), mgr Alicja Sawicka (UW) – sekretarz.

Alicja Kuczyńska

Sesja: *Formalizm, forma, mimesis*

Moderator: Agnieszka Rejniak-Majewska

Panel obejmował sześć wystąpień, w których problematyka formy zarysowała się zasadniczo w dwu różnych perspektywach: refleksji nad percepcyjnymi i mentalnymi procesami ujmowania form oraz metodologicznego namysłu nad pojęciem formy dzieła sztuki. W referacie mgr Katarzyny Kasi „Forma i formowanie” przedstawiona została koncepcja formatywności włoskiego estetyka Luigi Pareysona. Formowanie, rozumiane jako proces, Pareyson uznawał za cechę wszelkich ludzkich działań: nie tylko tworzenia dzieł sztuki, ale także myślenia; forma pojęta jest tu w aspekcie dynamicznym, jako pewna siła – formowanie jest działaniem ze względu na formę. W świetle tego ujęcia doświadczenie sztuki można traktować jako wzorzec doświadczenia w ogóle, uznając jednocześnie „artystyczny” (formatywny) wymiar innych ludzkich działań.

Dr Katarzyna Sobczuk mówiąc „O uczuciach związanych z formą”, postawiła problem roli, jaką w naszych orientacjach poznawczych i postawach odgrywają „uczucia astetyczne”, należące do prymarnego, przedrefleksyjnego wymiaru kontaktu ze światem. Uczucia te, oscylujące między biegunem przyjemności i przykrości, związane byłyby z odczuwaniem świata jako w jakiś sposób „uformowanego”. Ustalając pewne wzorce astetyczne (np. idea ciągłości), stanowią one pewien indywidualny i kulturowy „ekwipunek epistemiczny” – wpływają na nasze wybory praktyczne i intelektualne, na wyobrażenia i przekonania o świecie.

W referacie mgr Alicji Sawickiej „Pytanie o czystą formę dzieła sztuki” problematyka formy dzieła interpretowana była w nawiązaniu do idei parergonu, w aspekcie transgresyjnego wymiaru sztuki, sprawiającego, że każde dzieło sztuki wykracza poza istniejące konteksty analizy. Uznanie tego transgresyjnego wymiaru powinno zachęcać nie tyle do ustalania „wewnętrznych” reguł dzieła, co do śledzenia „rewolucji w przestrzeni parergonu” (np. procesów włączania do samego dzieła jego „ram”, tego co „zewnętrzne”).

Zagadnienie interpretacji formy dzieła, jako metodologiczny problem historii sztuki, podjęte też zostało przez dr Małgorzatę Kierkus-Prus. Jej referat „Re-prezentacja wytworów sztuk wizualnych w opisie historii. Model werbalnej rekonstrukcji dzieła artystycznego a struktura wizualna w dyskursie nauki o sztuce”, skupiał się na roli opisu dzieła sztuki, tradycyjnie traktowanego jako etap wstępny w stosunku do kolejnych poziomów interpretacji. Rozpięty między funkcją unaoczniającego przedstawienia (*ekphrasis*) a rygorami specjalistycznej terminologii, opis jest jednak, jak podkreślała referentka, nie tyle neutralnym i obiektywnym „odtworzeniem wewnętrznej struktury dzieła”, co już jego interpretacją – wpisaniem obiektu w dyskursywne pole dyscypliny.

Referat dr Agnieszki Rejniak-Majewskiej „Myślenie estetyczne a postformalistyczna historia sztuki” dotyczył polemik z formalistyczną wizją sztuki. Nawiązując do dyskusji wokół modernistycznego formalizmu Clementa Greenberga, stawiał pytanie o aktualność związanych z tym sporem haseł „antyestetyki”. Jako głos polemiczny wobec antyestetycznych stanowisk postmodernizmu krytycznego, przywołane zostało stanowisko belgijskiego krytyka sztuki Thierry de Duve’a, który nawiązując do poglądów Greenberga podnosi znaczenie subiektywnej, refleksyjnej władzy sądzenia w odniesieniu do wszelkiej sztuki, w tym także konceptualnej.

Wystąpienie dr Bogny Choińskiej zatytułowane „Klasyczna a nowa teoria mimesis (o potrzebie powrotu do sztuki mimetycznej)”, było próbą podsumowania współczesnych reinterpretacji kategorii mimesis oraz podjęcia rozważań nad mimetycznością sztuki współczesnej: dzieł „formy otwartej” (Eco) oraz utworów jawnie tematyzujących własny status przedstawieniowy (hiperrealizm, *nouveau roman*). Klasyczne rozumienie mimesis jest wprawdzie dziś trudne do utrzymania (podobnie jak korespondencyjna teoria prawdy), jednak poddane poststrukturalistycznym i dekonstrukcyjnym rewizjom, pojęcie to wciąż może odgrywać w namyśle nad sztuką kluczową rolę.

Najbardziej ożywioną dyskusję wywołał referat K. Kasi: w odniesieniu do niego pojawiły się pytania o relację między formowaniem a interpretacją dzieła (interpretacja skończonego dzieła także jest procesem formowania; artysta tworząc zarazem też ocenia – interpretuje), a także o znaczenie zewnętrznych uwarunkowań w stosunku do samorzutnego procesu formowania, oraz o bergsonowskie inspiracje Pareysona (zostały one przez referentkę potwierdzone). W odniesieniu do wystąpienia dr Kierkus-Prus pojawiło się pytanie o konsekwencje podważenia obiektywizmu opisu i możliwość zastąpienia go swobodnym *écriture*. W odpowiedzi referentka uściśliła, że podobną swobodę interpretacyjną jako historyk sztuki odrzuca, widzi natomiast konieczność rewidowania słownika historii sztuki – krytyki jej zbyt sztywnych pojęć.

Sesja: *Doświadczenie estetyczne*

Moderator: Piotr Schollenberger

W referacie „Doświadczenie estetyczne – porządek narracji czy porządek zdarzenia?” dr Anna Wolińska skupiła się na problematyce doświadczenia estetycznego pojmowanego jako doświadczenie bezpośredniości. Rozwijając swą koncepcję głównie w oparciu o analizę utworów literackich (proza Virginii Woolf) postawiła pytanie o granice intersubiektywnej komunikowalności indywidualnych przeżyć z rodzaju epifanii artystycznych. Poprzez wyróżnienie dwóch porządków: porządku zdarzenia – przeżycia oraz porządku narracji – przypomnienia, starała się pokazać, w jaki sposób idiom indywidualnego przeżycia artysty, znajduje dla siebie wyraz w sferze zapośredniczonych językowo znaczeń. W prezentowanej analizie, w której nie miała rolę odegrały nowatorskie dociekania Giorgio Colli’ego nad fenomenem ekspresji, narracja artystyczna powieści krystalizuje się wokół indywidualnych, nie poddających się werbalizacji doświadczeń egzystencjalnych. Pytania, jakie pojawiły się po tym odczycie skupiały się na kontrowersjach związanych z interpretacją doświadczenia artystycznego: czy artysta odtwarza, naśladuje według paradygmatu klasycznej *mimesis*; czy akt kreacji artystycznej ma na celu powtórzenie stanu źródłowej epifanii; czy ową epifanię opisać możemy za pomocą pojęcia „szczęścia”?

Następnie zabrała głos mgr Zuzanna Dziuban, która w referacie zatytułowanym „Świat zubożony. Emancypacyjny potencjał doświadczenia estetycznego” sondowała relacje pomiędzy pojęciem doświadczenia estetycznego a tymi koncepcjami filozoficznymi, które podkreślają interpretacyjny oraz przypadkowy charakter doświadczanej rzeczywistości. Tradycyjnie pojmowana koncepcja doświadczenia estetycznego kreuje normatywny ideał poznania. Przykładem jest tu Gadamerowskie doświadczenie hermeneutyczne dzieła

sztuki, dla którego właściwy horyzont interpretacyjny zostaje wyznaczony przez „świat” jako miejsce spotkania światopoglądów, stanowiących efektywny horyzont doświadczającego oraz doświadczanego dzieła. Tej tradycjonalistycznej wizji, która legitymizuje zastany porządek przeciwstawiła referentka interpretację dokonaną przez Gianniego Vattimo. Przywołując dokonane przez Waltera Benjamina rozróżnienie nowożytnego „doświadczenia” oraz nowoczesnego „przeżycia” Z. Dziuban przedstawiła argumenty na rzecz konieczności przyjęcia Vattimowskiej „słabej myśli” w rozważaniach o doświadczaniu estetycznym. Pytania zadane po tym odczycie związane były z kwestią „politycyzacji” doświadczania estetycznego oraz aktualnością w dzisiejszym świecie dyskursów emancypacyjnych w teoriach estetycznych, których tradycja sięga Szkoły Frankfurckiej. Wiele pytań i zainteresowanie słuchaczy wzbudziła też nie dosyć w Polsce znana, a w zasadzie dopiero poznawana koncepcja „słabej metafizyki” Vattimo.

Ostatnie wystąpienie, które nosiło tytuł „Doświadczenie estetyczne a fenomenologiczny problem bezpośredniości” zostało wygłoszone przez dr. Piotra Schollenbergera. Autor skupił się na pokazaniu zasadniczych linii przekształceń, jakie dokonały się we współczesnej refleksji fenomenologicznej nad doświadczaniem estetycznym. Istotnym czynnikiem, wpływającym na optykę rozpatrywanych problemów, jest Heideggerowska interpretacja fenomenologii jako nauki, której zadaniem jest odsłonięcie najbardziej podstawowej struktury rzeczywistości, jaką jest „bycie bytu”. Analiza doświadczenia estetycznego wpływa także na dyskurs i aparaturę pojęciową filozofii sztuki – pokazuje procesualny charakter relacji pomiędzy afektywnością a rozumnością, dając podstawę do rozmyślnie „antysystemowego” rozwinięcia propozycji teoretycznych Merleau-Ponty’ego, czy Dufrenne’a. Kwestie poruszone przez słuchaczy po tym referacie skupiały się wokół dyskusji związanych z przemianami we współczesnej fenomenologii, dotyczyły pojmowania przeżycia estetycznego u Ingardena oraz różnic dzielących to ujęcie od niektórych współczesnych propozycji.

Chociaż przedstawione w ramach sesji referaty różniły się znacznie w kwestii przywoływanych tradycji intelektualnych, a prelegenci powoływali się na wyniki badań różnych autorów, to dało się zauważyć pewną, najbardziej ogólną płaszczyznę porozumienia. Otóż możemy mówić o potrzebie wyróżnienia przynajmniej dwóch ośrodków, między którymi w oscylacyjnym ruchu wytwarza się obszar tego, co doświadczane estetycznie: w referacie dr Wolińskiej są to zdarzenie oraz narracja, przeżycie i przypomnienie, w referacie Z. Dziubana to, co znane i to, co nieznanie, a co jest źródłem szoku, wskazując na potrzebę podmiotowego otwarcia na nowo ujawniony porządek, w referacie dr. Schollenbergera jest to, co dane bezpośrednio oraz to, co staje się podstawą sądu, uczucie oraz rozumienie.

Sesja: *Estetyka pragmatyczna*

Moderator: *Sebastian Stankiewicz*

Spośród siedmiu wystąpień przewidzianych na sesję „Estetyka pragmatyczna” przedstawiono sześć referatów dotyczących myśli estetycznej Johna Deweya, Richarda Shustermana oraz Richarda Rorty’ego.

Dr Janina Makota analizując dzieło Johna Deweya *Sztuka jako doświadczenie* oraz liczne przykłady z historii sztuki i estetyki, między innymi podobieństwa i różnice jakie za-

chodzą między estetyką Ingardena i Deweya, zastanawiała się „Czy John Dewey wpisał do estetyki nowe pojęcie sztuki?”. Negatywny wniosek autorka oparła na stwierdzeniu, że wszystkie elementy, które dostrzec można w filozofii sztuki amerykańskiego pragmatysty pojawiały się już wcześniej.

Mgr Dagmara Jaszewska w wystąpieniu „Dobry gust Richarda Shustermana” zastanawiała się nad kwestią, czy Shustermanowski projekt estetyczny prowadzący od piękna ku dobru nie jest zabarwiony elementem absolutystycznym. Shusterman wychodząc od postmodernistycznych przesłanek, które objawiają się między innymi promowaniem estetycznego modelu życia i przyjęciem postawy antyfundamentalistycznej, przekracza je przez wywodzącą się z pragmatyzmu inklinację do uzasadniania rzeczy dobrych i użytecznych. Źródło konfliktu, widzianego przez D. Jaszewską, tkwi w połączeniu antyfundamentalnego charakteru przesłanek z równocześnie próbą racjonalnego argumentowania na rzecz pragmatycznego piękna, które miałyby prowadzić do dobra.

Główną tezę wystąpienia dr. Marcina Krawczyka „Richard Rorty o miejscu i roli sztuki we współczesnym świecie”, było przekonanie, że dzięki dużemu wkładowi sztuki w kształtowanie i doskonalenie indywidualne człowieka oraz w rozwój moralny społeczeństw – na co wskazuje Rorty pisząc między innymi o znaczeniu literatury dla postępu moralnego – sztuka zajmuje istotną pozycję w dyskursie współczesności. Rozważając bardziej szczegółowo niektóre kwestie, autor prezentacji wskazuje, że propozycje Rorty’ego można zastosować do najbardziej aktualnych problemów współczesnej estetyki.

Mgr Sebastian Stankiewicz w wystąpieniu „Kategoria *aesthetic meaning* w estetyce pragmatycznej” zaproponował, aby estetykę pragmatyczną zorientować wokół pojęcia Deweyowskiej *metody empirycznej*, z której wywodzi się specyfika jego rozumienia doświadczenia estetycznego. W tak określonym polu badawczym, w którym mieści się m.in. estetyka Deweya i Shustermana, zanalizował – posiłkując się badaniami Shustermana, A. Marsoobiana, Th. Alexandra oraz Deweya – kategorię znaczenia estetycznego, jako czegoś, co jest jakościowe, wcielone, bezpośrednie i ekspresywne a przez to nie daje się wyrazić za pomocą zdań propozycyjalnych, ani innych konceptualizujących ową jakościowość form komunikacji.

Mgr Alina Mitek-Dzięba w wystąpieniu „Estetyczność rozkwitana. O próbach demokratyzacji estetyki” w nawiązaniu do mitu prometejskiego rozpatrywała Shustermanowski projekt opartej na somatycznym doskonaleniu estetyki. Wskazując na jego optymizm wobec transformacyjnych możliwości w wymiarze jednostkowym i społecznym, A. Mitek porównała projekt Shustermana do utopii estetycznego państwa Schillera. Analizując podstawowe podobieństwa, polegające na szerokim rozumieniu sztuki i jej edukacyjnym potencjale, zastanawiała się na ile projekt Shustermana – opierający się na założeniu demokratyzacji estetyki poprzez uznanie integralności sfery estetycznej i praktycznej, pozytywnej waloryzacji sztuki popularnej oraz podkreślanie somatycznego aspektu samodoskonalenia – możliwy jest do zrealizowania; czy może podobnie, jak projekt romantyczny, jest on skazaną na porażkę utopią?

Mgr Aneta Rostkowska w swoim wystąpieniu „Niedyskursywne aspekty doświadczenia i ich estetyczne znaczenie” analizowała problem *rozumienie-interpretacja*, który pojawił się w estetyce Shustermana. Na przykładach sztuki współczesnej starała się pokazać, że nieontologiczne rozróżnienie

między interpretacją a będącą dla niej podstawą niedyskursywną formą rozumienia, pomaga w wyjaśnianiu i opisie form naszego obcowania ze sztuką. Uznanie niedyskursywnych aspektów doświadczenia estetycznego – czyli rozumienie, które nie jest jeszcze interpretacją – pełniej ukazuje charakter naszego kontaktu ze sztuką.

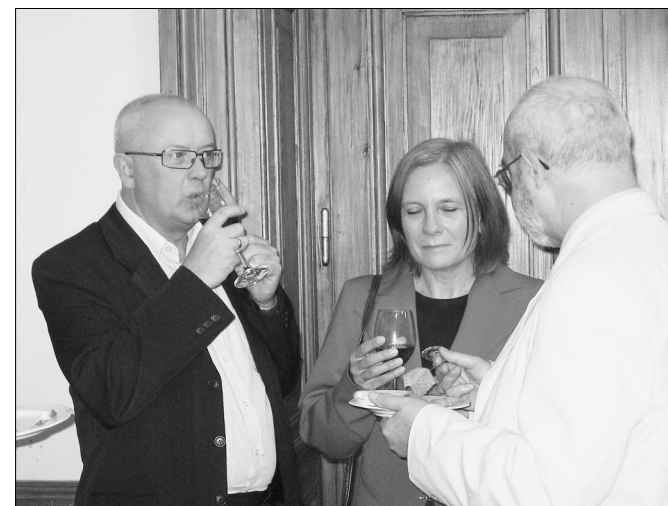
Podsumowując sesję warto zauważyć, że większość wystąpień koncentrowała się wokół myśli Richarda Shustermana. Nie bez znaczenia była tu z pewnością obecność amerykańskiego filozofa jako gościa Kongresu, choć przede wszystkim należy upatrywać źródła tej sytuacji w dużej atrakcyjności dokonań Shustermana dla estetycznej problematyki sfer życia, których dotąd za estetyczne nie uważano.

Sesja: *Namysł nad estetyką polską*

Moderator: *Teresa Pękała*

Do programu obrad sekcji zgłoszono cztery referaty: prof. Teresy Pękali „Drogi do nowoczesności w estetyce polskiej”, prof. Janusza Krupińskiego „Norwid: testament estetyczny”, dr. Andrzeja Tyszczyka „O możliwych klasyfikacjach sztuk implikowanych estetyką Romana Ingardena”, prof. Andrzeja Książka „Koncepcja dzieła sztuki i sztuki Władysława Tatarkiewicza”.

Prof. Książek i prof. Krupiński nie przybyli na obrady, w efekcie więc wygłoszono dwa referaty. Prof. Pękała szukała odpowiedzi na pytanie, czy estetyka polska zawdzięcza swój kształt obecny szczególnym warunkom rozwoju polskiej kultury w XX wieku. Na ile „geografia artystyczna” wpływała na polską filozofię sztuki i w jakim stopniu czyniły to szkoły filozoficzne. Dr Tyszczyk przypomniał podstawowe założenia dotyczące sposobu istnienia różnych typów dzieł sztuki w koncepcji Romana Ingardena i na tej podstawie dokonał ciekawej próby klasyfikacji sztuk. Propozycja ta spotkała się z zainteresowaniem w czasie dyskusji, kiedy dopytywano referenta o różne warianty szczegółowe i o aktualność tej propozycji w stosunku do sztuki nowoczesnej. Za okoliczność sprzyjającą dyskusji uznać należy obecność na sali dr Janiny Makoty, któ-



ra pierwsza podjęła się zadania klasyfikacji sztuk według Ingardena i do której koncepcji dr Tyszczyk również nawiązywał. Pomimo absencji dwu referentów dyskusja była żywa i zgromadziła pokaźną ilość słuchaczy.

Niemniej jednak z niepokojem należy skonstatować, że estetyka polska na I Polskim Kongresie Estetycznym nie spotkała się z zainteresowaniem, zwłaszcza młodego pokolenia badaczy. Uczni o ugruntowanym już dorobku w tej dziedzinie, jak prof. Alicja Kuczyńska, prof. Teresa Kostyrko, prof. Bohdan Dziemidok wystąpili w czasie obrad plenarnych i ich głosy (zwłaszcza referat prof. Kostyrko „O specyfice estetyki polskiej”) uzupełniały obrady sekcyjne. W fazie przygotowań do kongresu pomysł utworzenia sekcji estetyki polskiej wspierali niemal wszyscy autorzy serii „Klasyki Estetyki Polskiej”, którzy w czasie kongresu pracowali w ramach innych sekcji problemowych.

Doświadczenia z dyskusji kongresowych sugerują potrzebę dyskusji na temat przyczyn braku zainteresowania badaniami nad estetyką polską, co jest zjawiskiem o tyle szczególnym, że jest ona rozpoznawalna i wysoko oceniana na świecie.

Raport z sesji „Sztuka i kultura” nie został dostarczony (Redakcja).

Panel dyskusyjny o edukacji

Uczestnicy Kongresu w czasie obrad Sekcji Edukacyjnej postanowili poddać refleksji sprawę obecności estetyki w nowym programie dydaktyki uniwersyteckiej. Spotkanie otworzyła inicjatorka sesji prof. Alicja Kuczyńska kreśląc sytuację w jakiej estetyka jako przedmiot nauczania znalazła się w trakcie przekształcania systemu edukacji w formę trzyletniego licencjatu i dwuletnich studiów magisterskich. Po przedstawieniu celu zebrania przewodniczenie obrad zostało powierzone dr Marii Popczyk. Gościem honorowym panelu była prof. Irena Wojnar, która wygłosiła referat „O edukacji estetycznej – głos pedagoga humanisty”. Prelegentka określiła w nim trzy obszary tematyczne: wskazała na aktualność estetyki Etienne Souriau; drugi wątek dotyczył znaczenia estetyki w polskiej interdyscyplinarnej teorii wychowania estetycznego nawiązującej zarówno do polskiej tradycji pedagogiki kultury (B. Suchodolski), jak do klasyków światowej myśli wychowania przez sztukę (od Schillera do Deweya i Read); w ostatniej części wystąpienia prof. Wojnar przedstawiła edukacyjne szanse estetyki wkomponowanej w nowe przyszłościowe działania edukacyjne mające na celu doskonalenie jakości edukacji w epoce globalizacji, kulturowej różnorodności a także w perspektywie interdyscyplinarnego myślenia o sztuce. Za jedno z wiążących zdań prof. Ireny Wojnar można uznać sąd, że edukacja estetyczna przez sztukę ma zadanie podwójne: pogłębienie świadomości kulturowej, co w naszym rozumieniu odnosi się do poznawczych i moralno-społecznych wartości sztuki, oraz pobudzania ekspresji i kreatywnych dyspozycji ludzi, ich wyobraźni, inteligencji emocjonalnej, orientacji moralnej, zdolności do namysłu krytycznego nad światem i nad życiem.

Dr Beata Elwich przedstawiła wyniki badań empirycznych pt. „Świadomość estetyczna wśród studentów kierunków humanistycznych i technicznych – prezentacja badań międzynarodowych”, sprawdzających wrażliwość i świadomość estetyczno-artystyczną studentów kierunków humanistycznych i technicznych. Badania pilotażowe przeprowadzone wśród 150 studentów z Kanady, Polski i Szkocji pozwoliły wyłonić zasadnicze problemy dotyczące postaw w refleksji nad edukacją estetyczną. Niejednoznaczna w tym kontekście pozostała odpowiedź na pytanie, jaka postawa jest dominująca: normatyw-